СХВАЛЕНО

педагогічною радою

(назва закладу)

протокол № _____ від _____ 20____ р.

ЗАТВЕРДЖ

ЕНО

наказ №_____ від _____ 20____ р.

Директор _____ *(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)*

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 7 КЛАС
(17 год.)

за модельною навчальною програмою «Всесвітня історія. 7-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти (автори: *Щупак І. Я., Посунько А.С., Бакка Т.В., Бурлака О. В., Власова Н.С., Желіба О.В., Махонін О.О., Мелещенко Т.В., Павловська-Кравчук В.А., Піскарьова І.О., Худобець О.А.)*
рекомендованою МОН України (наказ МОН України від 16.08.2023 №1001)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма укладена за **модельною навчальною програмою «Всесвітня історія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Щупак І. Я., Посунько А.С., Бакка Т.В., Бурлака О. В., Власова Н.С., Желіба О.В., Махонін О.О., Мелещенко Т.В., Павловська-Кравчук В.А., Піскарьова І.О., Худобець О.А.)**, рекомендованою МОН України (наказ МОН України від 16.08.2023 №1001).

Навчальний предмет «Всесвітня історія» спрямований на реалізацію визначених Державним стандартом базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) в громадянській та історичній галузі освіти цілей, зокрема — формування вільної, творчої та відповідальної особистості, спосіб мислення і дій якої базується на усвідомленні загальнолюдських та національних цінностей; патріота України та прихильника її демократичного устрою; людини, яка шанобливо ставиться до родини, суспільства та навколишнього природного середовища; поважає права і свободи людини; зберігає українські національні традиції та водночас поважає культуру, звичаї, традиції інших народів, толерантно ставиться до різних суспільних поглядів, релігій та їх носіїв, якщо це не вступає в протиріччя із загальнолюдськими цінностями.

Метою навчального предмету «Всесвітня історія» у 7 класі є розвиток особистості учня/учениці через розуміння причино-наслідкових зв’язків між історичними подіями та явищами, сприйняття взаємозв’язку української та всесвітньої історії, усвідомлення уроків історії та *«людського виміру»* історичних процесів. Беручи до уваги різні оцінки подій минулого, учні та учениці під час навчання мають виробляти *українське бачення всесвітньої історії* часів Середньовіччя та Нової доби і розуміти вплив минулого на сучасні суспільно-політичні, економічні, духовні процеси сьогодення й майбутнього.

Вимоги до обов’язкових результатів навчання всесвітньої історії у 7–9 класах передбачають вирішення таких завдань вивчення всесвітньої історії: учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, встановлює причинно-наслідкові зв’язки між історичними подіями і явищами,

діяльністю людей та її результатами і наслідками в ході історичного процесу, визначає сутність суспільних змін в історії;

- має розвинене геопросторове мислення; виявляє взаємозалежність соціально-економічного, політичного й культурного розвитку та навколишнього природного середовища, клімату, цивілізаційних характеристик сусідніх спільнот;
- розвиває критичне мислення, здатний/здатна співставляти й аналізувати різні джерела інформації;
- виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, відстоює особисті кордони, власні права і свободи та водночас поважає права і гідність інших людей, дотримується принципів толерантності та відкидає усі форми ксенофобії;
- переконаний/переконана у цінності демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими людьми і суспільством в цілому, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності.

Програма складається з пояснювальної записки; структурованих за класами та в межах класів розділами/темами **вимог до очікуваних результатів** навчальної діяльності учнів/учениць, **змісту** навчально-пізнавальної діяльності, рекомендованих **видів і прикладів навчальної діяльності.**

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовані відповідно до ідей і положень Державного стандарту базової середньої освіти та зорієнтовані на формування компетентностей і наскрізних умінь. Знання й уміння органічно пов'язані з ціннісними основами *ставлення* учнів/учениць до певних історичних подій та явищ.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності кожного розділу/теми даної програми визначається:

- розвиваючим значенням історичного матеріалу для формування в учнів/учениць загальнолюдських цінностей;
- виховним потенціалом для ствердження української історичної пам'яті та виховання патріотизму;
- потенціалом відібраного історичного матеріалу для використання в практичному житті молоді (питання захисту прав людини; розуміння можливостей демократії; шляхи морального самовдосконалення та особистого успіху тощо);
- ступенем впливу певних історичних подій і явищ на формування й розвиток сучасної цивілізації, досягнення якої

має опанувати учень тощо.

Дана програма складена з урахуванням положень Навчальної програми з всесвітньої історії для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 р.). Історичний матеріал інтегрований з питаннями громадянської освіти, правознавства.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності чітко структурований та вибудуваний таким чином, що дає змогу педагогам самостійно спланувати навчальну діяльність відповідно до навчального плану закладу освіти.

Поряд із загальним переліком можливих видів навчальної діяльності автори програми навели приклади видів робіт. Виходячи з принципів академічної свободи вчителів, цей перелік не є обов’язковим чи загально-рекомендованим.

Таблиця синхронізації курсів всесвітньої історії та історії України. 7 клас

Предмет	Розділ МНП
Всесвітня історія/ історія України	Вступ. Середньовіччя як історична епоха. / Середні віки на теренах України.
Всесвітня історія	Розділ I. Народження середньовічної Європи
Всесвітня історія	Розділ II. Середньовіччя за межами Європи
Історія України	Розділ 1. Виникнення та становлення Русі-України
Історія України	Розділ 2. Русь-Україна наприкінці X – у першій половині XI ст.
Всесвітня історія	Розділ III. Середньовічне суспільство (V-XV ст.).
Всесвітня історія	Розділ IV. Середньовічні держави в X-XV ст.
Історія України	Розділ 3. Русь-Україна у другій половині XI – першій половині XIII ст.
Історія України	Розділ 4. Волинсько-Галицьке князівство («держава Романовичів»)
Всесвітня історія	Розділ V. Духовний світ Середньовіччя
Історія України	Розділ 5. Руські землі у складі східноєвропейських держав XIV–XV ст. Кримське ханство
Всесвітня історія/ Історія України	Узагальнення курсу. Здобутки середньовічної Європи / Історія Русі-України в контексті епохи середніх віків

№ з/п	Дата	Тема/Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Очікувані результати навчання	Види діяльності	Ресурси
Вступ.					
1		**Поняття «Середні віки» та періодизація Середньовіччя.** Просторове та світоглядне різноманіття середньовічних цивілізацій. Міжкультурна взаємодія. Джерела вивчення історії Середніх віків і проблема їх достовірності.	**Базові знання:** • Учень/учениця знає хронологічні межі та періодизацію Середньовіччя, види джерел з історії Середньовіччя. [9 ГІО 1.1.2-1] [9 ГІО 1.3.1] **Уміння:** • Учень/учениця виявляє і пояснює ознаки культурно-історичної епохи Середньовіччя як періоду між історією Стародавнього світу та Новою історією. [9 ГІО 1.1.3-3] [9 ГІО 4.1.2] • Учень/учениця співвідносить історичні періоди європейського Середньовіччя і княжої доби в Україні, а саме: а) період становлення племінних князівств і союзів (V–IX ст.) — з добою раннього Середньовіччя (середина V ст. – кінець IX ст.); б) період існування Русі (IX–XIII ст.) — з добою зрілого Середньовіччя (X–XIII ст.); в) період удільних князівств (XIII–XV/XVI ст.) — з добою пізнього Середньовіччя (XIV–XV ст.). [9 ГІО 1.1.3-3] [9 ГІО 1.1.2-1] [9 ГІО 1.3.1] • Учень/учениця розрізняє види джерел з історії Середньовіччя, виявляє смислові зв’язки між джерелами різних видів, вплив	Робота з навчальними текстами в підручнику, дидактичні ігри, дослідження джерел історичної інформації (монети, поштові марки, уривки з праць науковців)/історичних джерел, робота з історичною картою, сутруктурування інформації у формі опорно-логічних схем .Фронтальна робота: • вступна бесіда вчителя/вчительки з класом; • виконання учнями та ученицями пізнавальних завдань під керівництвом учителя/учительки. Індивідуальна робота: • виконання завдань із використанням статичної та інтерактивної лінії часу; • розв’язання	Підручник §1, робочий зошит, презентація до уроку

			економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію авторів джерел, може визначити сутність, важливість і пізнавальні можливості джерела інформації, порівняти зміст різних джерел за самостійно визначеними критеріями, досліджує і використовує історичні джерела для аналізу історичних процесів доби Середньовіччя. [9 ГІО 3.1.1] [9 ГІО 4.3.1] **Ставлення:** • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ціннісних основ локальних цивілізацій Європи доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. [9 ГІО 1.2.2-2] [9 ГІО 5.1.2-4] ● Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. [9 ГІО 6.2.2-1] [9 ГІО 6.2.2-2]	хронологічних задач; • поповнення словникового запасу новими поняттями й термінами. Групова робота (у складі пар та/або малих груп): • знайомство з особливостями структурної будови підручника, ілюстративного наповнення; • спільне виконання учнями та ученицями різноманітних завдань: – робота з навчальним текстом, додатками та підготовка запитань до них.	
Розділ І.Раннє Середньовіччя (9 год)					
2		Виникнення «варварських королівств». Франкська держава	**Базові знання:** • Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: Велике переселення народів, розселення слов'ян, походи вікінгів, формування ранньосередньовічних держав (час утворення, хронологічні межі існування, території, устрій Імперії ромеїв (Візантійської імперії), Франкської імперії Карла Великого,	Робота з навчальними текстами в підручнику, структурування інформації за допомогою карт пам'яті, таблиць, опорно-логічних схем, дидактичні ігри, дослідження джерел історичної інформації	Підручник §2, робочий зошит, презентація до уроку
3		Візантійська імперія			Підручник §3, робочий зошит,

			Священної Римської імперії, перших слов'янських держав). [9 ГІО 1.1.2-1] [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 4.2.1] **Уміння:** • Учень/учениця характеризує види та форми міграцій, вплив міграційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 2.2.3-1] [9 ГІО 4.1.1-2] • Учень/учениця визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність міграційних процесів Великого переселення народів і розселення слов'ян. [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 2.2.3-1] [9 ГІО 4.3.2] • Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («королівство», «варварські держави», «вікінги», «кодекс», «правова система»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки подій, явищ, процесів у межах теми : Велике переселення народів, розселення слов'ян, походи вікінгів (в тому числі їх наслідки для державотворення в країнах Європи та в Україні), утворення Імперії Ромеїв (Візантійської імперії), формування і розпад ранньосередньовічних держав у Європі, утворення Священної Римської імперії та слов'янських держав, «каролінгського відродження», «оттонівського відродження», великий розкол християнської церкви. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 1.2.3-1] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 4.3.2] • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з	(монети, поштові марки, уривки з праць науковців, фрагменти науково-популярних фільмів)/історичних джерел, робота з історичною картою, віртуальна екскурсія «Пам'ятки доби Великого переселення народів», складання списку інтернет-джерел інформації з обраної теми, допис до блогу мандрівника, написання історичного портрета/сторінка діяча в соціальних мережах.	презентація до уроку
4		Епоха норманів (вікінгів)			Підручник §4, робочий зошит, презентація до уроку
5		Християнська церква в Ранньому середньовіччі			Підручник §5, робочий зошит, презентація до уроку
6		Формування держав Центрально-Східної Європи			Підручник §6, робочий зошит, презентація до уроку
7		Арабський халіфат			Підручник §7, робочий зошит, презентація до уроку

			географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. [9 ГІО 2.1.1] наводить приклади спільного і відмінного в організації влади у середньовічних державах (на прикладах «варварських королівств», перших слов'янських держав, Франкської імперії, Священної Римської імперії, Імперії ромеїв). [9 ГІО 1.1.3-1] [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] • Учень/учениця характеризує «Салічну правду» як збірник писаних законів, в якому зібрані норми звичаєвого права; порівнює правові пам'ятки варварських королівств, Русі-України . [9 ГІО 2.3.1-1] • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного у християнському вченні східної та західної традицій, проблем міжрелігійних відносин, пояснює роль християнської церкви в політичному розвитку держав Середньовіччя. [9 ГІО 1.1.3-1] • Учень/учениця наводить приклади впливу взаємодії вікінгів (норманів), ранньосередньовічних держав у Європі, Імперії ромеїв та Русі-України. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 2.2.3-1] ● Учень/учениця за допомогою вчителя/вчительки добирає відомості та джерела інформації для виконання творчих і пізнавальних завдань. Аналізує історичну та суспільну інформацію [9 ГІО 3.1.2] [9 ГІО 3.2.1] [9 ГІО 3.2.2] [9 ГІО 3.3.1] [9 ГІО 3.3.2]		

			Ставлення: • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ролі цивілізаційних надбань античної культури для середньовічної Європи, принципів внутрішньої та зовнішньої політики ранньосередньовічних держав, їх історичної обмеженості з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-2] [9 ГІО 1.3.1] [9 ГІО 2.1.2-2] [9 ГІО 4.2.2] [9 ГІО 4.2.3] [9 ГІО 5.1.2-4] • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. [9 ГІО 6.2.2-1] [9 ГІО 6.2.2-2]		
7		Китай	• Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («іслам», «Коран», «халіфат», «каганат», «Золота Орда», «Піднебесна імперія», «каста», «індуїзм»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: виникнення й поширення ісламу, завойовницькі походи арабів, монгольські завоювання в Азії та Європі. [9 ГІО 1.1.2-1] [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.3-1] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 4.2.1] [9 ГІО 4.3.2]		
9		Індія	• Учень/учениця визначає належність культурно-історичних пам'яток Індії, Китаю, Японії та доколумбової Америки епохи Середньовіччя до географічних,		

			етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій. [9 ГІО 2.1.1] [9 ГІО 2.3.1-1] [9 ГІО 2.3.1-2]		
10		*Узагальнення за розділом І*			Підручник §8, робочий зошит
Розділ ІІ. Зріле Середньовіччя сер. XI-сер. XIV ст (год)					
11		Людина в середньовіччі	**Базові знання:** • Учень/учениця знає основи світогляду середньовічної людини; стани середньовічного суспільства, особливості їх правового становища, побуту, культури; найбільші міста Європи і основні торговельні шляхи Середньовіччя; основні соціальні конфлікти періоду Середньовіччя та їх форми. [9 ГІО 2.1.1] [9 ГІО 4.1.2] **Уміння:** • Учень/учениця розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку європейського суспільства у Середньовіччі, пояснює їх взаємовпливи на основі отриманих знань. [9 ГІО 1.2.1-1] [9 ГІО 4.1.1-2] • Учень/учениця характеризує станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудуваною соціальною структурою. [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 5.1.1-1] • Учень/учениця характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в Середньовіччі, наводить приклади впливу середньовічної людини на	Робота з навчальними текстами в підручнику, структурування інформації за допомогою карт пам'яті, таблиць, опорно-логічних схем, дидактичні ігри, завдання з ШІ, історичними мемами, дослідження джерел історичної інформації (монети, поштові марки, уривки з праць науковців, фрагменти науково-популярних фільмів)/історичних джерел, упорядкування хронологічної інформації/синхронізація подій та процесів, робота з історичною картою, мініпроєкти/ мінідослідження «Відносини арабського	Підручник §9, робочий зошит, презентація до уроку
10		Середньовічне європейське суспільство			Підручник §10, робочий зошит, презентація до уроку
11		Християнська церква			Підручник §11, робочий зошит, презентація до уроку
12		Європейське середньовічне місто			Підручник §12, робочий зошит, презентація до уроку

13 14-15		Французьке королівство Англійське королівство	природу й особливостей залежності людини від природи, формулює запитання щодо наслідків діяльності людини в природі. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 2.2.1-1] [9 ГІО 2.2.2-1] [9 ГІО 2.2.2-2] [9 ГІО 2.2.2-3] • Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («епідемія», «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація», «суспільний стан», «феодалізм», «васалітет», «селянська громада», «цех», «Ганза», «гільдія», «місцеве самоврядування», «магдебурзьке право»), учень/учениця пояснює: причини та наслідки панування релігійного світогляду у Середньовіччі; взаємозв'язок індивіду та суспільства у Середньовіччі; причини і наслідки внутрішньої і зовнішньої колонізації середньовічної Європи; суть станового суспільства й причини поступового ускладнення соціальної структури; феодалізм як політико-правову систему; причини та наслідки боротьби середньовічних міст за самоврядування; форми соціальних конфліктів, їх причини та наслідки. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 1.2.3-1] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 4.2.1] [9 ГІО 4.3.2] [9 ГІО 6.3.1-4] • Учень/учениця характеризує, порівнює, наводить приклади у соціальному становищі, правах і обов'язках, повсякденному житті різних станів середньовічного суспільства; характеризує особливості статусу жінок та дітей в середньовічному суспільстві; [9 ГІО 1.1.3-1] [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО	світу з європейцями в ранньому Середньовіччі», «Середньовічна Індія – діалог культур», година дозвілля «Чайна церемонія», віртуальна екскурсія з дослідженням «Скарби доколумбових народів Америки», складання списку інтернет-джерел інформації з обраної теми, допис до блогу мандрівника, написання історичного портрета/сторінка діяча в соціальних мережах.	Підручник §13, робочий зошит, презентація до уроку

			5.1.1-1] [9 ГІО 5.1.3-1] [9 ГІО 5.1.3-2] [9 ГІО 5.1.4-1] [9 ГІО 5.2.2-3] [9 ГІО 5.3.2-2] • Учень/учениця показує на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя. [9 ГІО 2.1.1] • Учень/учениця визначає, причини змін в кількості населення та рівні життя людини у Середні віки. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 1.3.2] • Спираючись на інформацію щодо соціальної стратифікації в Середньовіччі, учень/учениця розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження людей різних станів за різними ознаками, пояснює поняття «гідність» та ідентифікує випадки захисту та порушення гідності середньовічної людини. [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 5.1.1-1] [9 ГІО 5.1.3-1] [9 ГІО 5.1.3-2] [9 ГІО 5.1.4-1] [9 ГІО 5.2.2-3] [9 ГІО 5.3.2-2] [9 ГІО 6.2.1-3] • Учень/учениця наводить приклади різних форм конфліктів в Середні віки; характеризує наслідки соціальних конфліктів для суспільства; пропонує власні варіанти шляхів для подолання соціальних конфліктів. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 6.1.2-1] [9 ГІО 6.3.1-2] ● Учень/учениця за допомогою вчителя/вчительки добирає відомості та джерела інформації для виконання творчих і пізнавальних завдань. Аналізує історичну та суспільну інформацію [9 ГІО 3.1.2] [9 ГІО 3.2.1] [9 ГІО 3.2.2] [9 ГІО 3.3.1] [9 ГІО 3.3.2] **Ставлення:**		

			• Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно особливостей світогляду і ціннісних орієнтирів людини в середньовічному суспільстві, становища представників різних соціальних верств, жінок та дітей за доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. [9 ГІО 1.2.2-2] [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.2.2] [9 ГІО 4.2.3] [9 ГІО 5.1.1-1] [9 ГІО 5.1.2-4] • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. [9 ГІО 6.2.2-1] [9 ГІО 6.2.2-2]		
16-17		Священна Римська імперія та італійські держави	Характеризує політичні процеси [9 ГІО2.2.6]; робить висновки про суперечки пап і імператорів [9 ГІО3.2.5].		
18-19		Розквіт і занепад Візантії. Імперія турків-сельджуків	Аналізує причини занепаду Візантії [9 ГІО2.3.6]; характеризує державу сельджуків [9 ГІО3.3.6].		Підручник §14, робочий зошит
20-21		Хрестові походи	Пояснює причини і наслідки походів [9 ГІО2.7.1]; оцінює їхній вплив [9 ГІО3.7.1].		
22-23		Китай за династії Сун, імперія Чингісхана, династія Юань, Делійський султанат	Описує політику і культуру [9 ГІО2.3.7]; робить висновки про вплив цих держав [9 ГІО3.3.7].		
24		*Узагальнення за розділом 2*			
Розділ ІІІ. ПІЗНЄ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (год)					
25		Кліматичні зміни. «Чорна смерть». Криза папства	**Базові знання:** • Учень/учениця знає основи світогляду середньовічної людини; стани середньовічного суспільства, особливості їх	Робота з навчальними текстами в підручнику, структурування інформації за допомогою	Підручник §15, робочий зошит,

			правового становища, побуту, культури; найбільші міста Європи і основні торговельні шляхи Середньовіччя; основні соціальні конфлікти періоду Середньовіччя та їх форми. [9 ГІО 2.1.1] [9 ГІО 4.1.2] **Уміння:** • Учень/учениця розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку європейського суспільства у Середньовіччі, пояснює їх взаємовпливи на основі отриманих знань. [9 ГІО 1.2.1-1] [9 ГІО 4.1.1-2] • Учень/учениця характеризує станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудуваною соціальною структурою. [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 5.1.1-1] • Учень/учениця характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в Середньовіччі, наводить приклади впливу середньовічної людини на природу й особливостей залежності людини від природи, формулює запитання щодо наслідків діяльності людини в природі. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 2.2.1-1] [9 ГІО 2.2.2-1] [9 ГІО 2.2.2-2] [9 ГІО 2.2.2-3] • Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («епідемія», «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація», «суспільний стан», «феодалізм», «васалітет», «селянська громада», «цех», «Ганза», «гільдія», «місцеве самоврядування», «магдебурзьке право»), учень/учениця пояснює: причини та наслідки панування	карт пам'яті, таблиць, опорно-логічних схем, дидактичні ігри, завдання з ШІ, історичними мемами, дослідження джерел історичної інформації (монети, поштові марки, уривки з праць науковців, фрагменти науково-популярних фільмів)/історичних джерел, упорядкування хронологічної інформації/синхронізація подій та процесів, робота з історичною картою, мініпроєкти/ мінідослідження «Рицарський турнір», «Один день із життя середньовічного міста», віртуальна екскурсія з дослідженням «Празький астрономічний годинник як приклад втілення середньовічного світогляду», складання списку інтернет-джерел інформації з обраної теми, допис до блогу мандрівника.	презентація до уроку
26		Наукові й технічні досягнення. Мода			Підручник §16, робочий зошит, презентація до уроку
27		Франція. Столітня війна			Підручник §17, робочий зошит, презентація до уроку
28		Анлія та держави Скандинавії. Ганза.			Підручник §18, робочий зошит, презентація до уроку
29		Італійські держави, Раннє Відродження.			Підручник §19, робочий зошит, презентація до уроку

			релігійного світогляду у Середньовіччі; взаємозв'язок індивіду та суспільства у Середньовіччі; причини і наслідки внутрішньої і зовнішньої колонізації середньовічної Європи; суть станового суспільства й причини поступового ускладнення соціальної структури; феодалізм як політико-правову систему; причини та наслідки боротьби середньовічних міст за самоврядування; форми соціальних конфліктів, їх причини та наслідки. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 1.2.3-1] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 4.2.1] [9 ГІО 4.3.2] [9 ГІО 6.3.1-4] • Учень/учениця характеризує, порівнює, наводить приклади у соціальному становищі, правах і обов'язках, повсякденному житті різних станів середньовічного суспільства; характеризує особливості статусу жінок та дітей в середньовічному суспільстві; [9 ГІО 1.1.3-1] [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 5.1.1-1] [9 ГІО 5.1.3-1] [9 ГІО 5.1.3-2] [9 ГІО 5.1.4-1] [9 ГІО 5.2.2-3] [9 ГІО 5.3.2-2] • Учень/учениця показує на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя. [9 ГІО 2.1.1] • Учень/учениця визначає, причини змін в кількості населення та рівні життя людини у Середні віки. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 1.3.2] • Спираючись на інформацію щодо соціальної стратифікації в Середньовіччі, учень/учениця розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження людей різних станів за різними ознаками, пояснює поняття «гідність» та		

			ідентифікує випадки захисту та порушення гідності середньовічної людини. [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 5.1.1-1] [9 ГІО 5.1.3-1] [9 ГІО 5.1.3-2] [9 ГІО 5.1.4-1] [9 ГІО 5.2.2-3] [9 ГІО 5.3.2-2] [9 ГІО 6.2.1-3] • Учень/учениця наводить приклади різних форм конфліктів в Середні віки; характеризує наслідки соціальних конфліктів для суспільства; пропонує власні варіанти шляхів для подолання соціальних конфліктів. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 6.1.2-1] [9 ГІО 6.3.1-2] ● Учень/учениця за допомогою вчителя/вчительки добирає відомості та джерела інформації для виконання творчих і пізнавальних завдань. Аналізує історичну та суспільну інформацію [9 ГІО 3.1.2] [9 ГІО 3.2.1] [9 ГІО 3.2.2] [9 ГІО 3.3.1] [9 ГІО 3.3.2] **Ставлення:** • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно особливостей світогляду і ціннісних орієнтирів людини в середньовічному суспільстві, становища представників різних соціальних верств, жінок та дітей за доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. [9 ГІО 1.2.2-2] [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.2.2] [9 ГІО 4.2.3] [9 ГІО 5.1.1-1] [9 ГІО 5.1.2-4] • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та		

			конструктивного зворотного зв'язку. [9 ГІО 6.2.2-1] [9 ГІО 6.2.2-2]		
30		Утворення Іспанського королівства. Завершення Реконкісти. Відкриття португальців.	Пояснює утворення іспанського королівства [9 ГІО2.2.10]; аналізує значення Великих географічних відкриттів [9 ГІО3.2.9]		
31		Священна Римська імперія та Центральна Європа. Гуситський рух	Характеризує політику та релігійні конфлікти [9 ГІО2.5.3]; робить висновки про значення гуситського руху [9 ГІО3.5.3].		
32		Дезінтеграція Золотої Орди. Московська держава.	Аналізує причини занепаду Орди [9 ГІО2.3.8]; пояснює формування Московської держави [9 ГІО3.3.8].		
33		Утворення Османської імперії. Тамерлан.	Пояснює причини та особливості формування Османської імперії [9 ГІО2.3.9]; робить висновки про її вплив [9 ГІО3.3.9].		Підручник §20, робочий зошит
34		Китай за часів династії Мін. Загибель Делійського султанату.	Характеризує розвиток Китаю та Індії [9 ГІО2.3.10]; робить висновки про їхній внесок [9 ГІО3.3.10]		
35.		Узагальнення до курсу			
Розділ IV. Середньовічні держави в X-XV ст. (_____ год)					
21		**Етапи державотворення в Середні віки.** Правове закріплення організації державної монархічної влади. Етап роздробленості — причини, наслідки, особливості у різних регіонах. Утворення централізованих	**Базові знання:** • Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: хрестові походи, Реконкіста, норманське завоювання Англії, ухвалення «Великої хартії вольностей», Столітня війна, гуситські війни, Грюнвальдська битва, падіння Константинополя й Імперії ромеїв. [9 ГІО 1.1.2-1] • Учень/учениця знає час утворення, хронологічні межі існування, території, особливості устрою середньовічних Англії, Франції, Іспанії, Священної Римської Імперії,	Робота з навчальними текстами в підручнику, структурування інформації за допомогою карт пам'яті, таблиць, опорно-логічних схем, дидактичні ігри, завдання з ШІ, історичними мемами, дослідження джерел історичної інформації (монети, поштові марки, уривки з праць	Підручник §21, робочий зошит, презентація до уроку

		становo-представницьких монархій.	Великого князівства Литовського, Великого князівства Московського, Османської імперії. [9 ГІО 1.1.2-1] **Уміння:** • Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («міжусобна війна», «політична роздробленість», «хрестові походи», «теократія», «становo-представницька монархія», «теократична держава», «міста-республіки», «парламент» («кортеси», «сейм»), «Реконкіста», «гусити», «султан», «східна деспотія»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: норманське завоювання Англії, початок скликання парламенту в Англії та Генеральних штатів у Франції, ухвалення «Великої хартії вольностей», хрестові походи, християнізація Балтики, Реконкіста, Столітня війна, Війна троянд, гуситські війни, Грюнвальдська битва, утворення Османської імперії, розпад Золотої Орди, Великого князівства Московського, Великого князівства Литовського, падіння Константинополя і Імперії ромеїв. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 1.2.3-1] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 2.1.2-2] [9 ГІО 2.2.3-1] [9 ГІО 4.2.1] [9 ГІО 4.3.2] [9 ГІО 6.1.2-1] • Учень/учениця визначає віддаленість, тривалість одних подій, явищ, процесів відносно інших. [9 ГІО 1.1.2-2]	науковців, фрагменти науково-популярних фільмів)/історичних джерел, упорядкування хронологічної інформації/синхронізація подій та процесів, робота з історичною картою, мініпроєкти/ мінідослідження «Сценарій рольової гри «Король та його піддані в середньовічній державі», «Пам’ятки Середньовіччя в Польщі та Чехії», «Символіка середньовічних гербів», есей «Падіння Константинополя – подія, що змінила хід історії», складання списку інтернет-джерел інформації з обраної теми, допис до блогу мандрівника, написання історичного портрета/сторінка діяча в соціальних мережах.	
22		**Держави західноєвропейського типу.** Особливості розвитку монархій у Англії, Франції, Іспанії в Середні віки. Італійські міста-республіки та їх особливості (Генуя, Венеція). Папська область — теократична держава.			Підручник §22, робочий зошит, презентація до уроку
23		**Держави центральноєвропейського типу.** Особливості державотворення у Центральній Європі в XIV–XV ст.: Священна Римська Імперія, Чехія, Угорщина, Польща, Велике Князівство Литовське.			Підручник §23, робочий зошит, презентація до уроку
24		**Зовнішня колонізація та цивілізаційні конфлікти.** Хрестові походи: причини, перебіг, результати, наслідки. Реконкіста.			Підручник §24, робочий зошит, презентація до уроку

		Німецька експансія на Схід та християнізація Балтики.	• Учень/учениця пов’язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. [9 ГІО 2.1.1] • Учень/учениця характеризує причини, наслідки та особливості політичного роздроблення держав у різних регіонах; значення формулювання принципу недоторканності особи для становлення правової культури європейської цивілізації; феодально-теократичний характер Священної Римської імперії; особливості держав східного типу; наслідки зовнішньополітичної експансії Московської держави. [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.3.2] • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в організації влади і суспільства у станово-представницьких монархіях та торговельних містах-державах; в організації влади у середньовічних державах Західної, Центральної та Східної Європи. [9 ГІО 1.1.3-1] [9 ГІО 4.1.2] • Учень/учениця виявляє ознаки взаємодії та зіткнення на теренах Центрально-Східної Європи візантійської, руської та західноєвропейської/католицької культурних традицій. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 4.1.1-2] [9 ГІО 5.1.1-1] • Учень/учениця може охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики держав (у межах розділу), висловити обґрунтовані судження щодо ролі особи в		
25		**Держави східноєвропейського типу.** Розпад Золотої Орди. Централізація Московського князівства по типу східної деспотії. Занепад і загибель Імперії ромеїв (Візантії). Османська імперія в XIV–XV ст.			Підручник §25, робочий зошит, презентація до уроку

			минулому, пояснити залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 4.3.2] • Учень/учениця визначає взаємовплив подій у середньовічних державах Центральної Європи, державах східного типу і на українських теренах. [9 ГІО 1.2.1-2] [9 ГІО 4.1.1-2] ● Учень/учениця за допомогою вчителя/вчительки добирає відомості та джерела інформації для виконання творчих і пізнавальних завдань. Аналізує історичну та суспільну інформацію [9 ГІО 3.1.2] [9 ГІО 3.2.1] [9 ГІО 3.2.2] [9 ГІО 3.3.1] [9 ГІО 3.3.2] **Ставлення:** • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ролі середньовічної держави в житті суспільства й людини; характеру політичних процесів доби Середньовіччя; характеру історичної міфології середньовічних держав, теорії «Москва — третій Рим», базуючись на гуманістичних цінностях та європейському і українському баченні історії. [9 ГІО 1.2.2-2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 4.2.2] [9 ГІО 4.2.3] [9 ГІО 5.1.2-4] • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв’язку. [9 ГІО 6.2.2-1] [9 ГІО 6.2.2-2]		

26		*Узагальнення за розділом IV*			Підручник §26, робочий зошит
Розділ V. Духовний світ Середньовіччя (_____ год)					
27		**Християнство в Середні віки.** Церква і держава — питання (не)свободи віросповідання. Середньовічні єресі. Інквізиція. Гоніння на арабів і євреїв. Богословська думка в католицькому і православному світі. Схоластика.	**Базові знання:** • Учень/учениця знає межі поширення католицької та православної церков, ісламу сунітського та шиїтського спрямування; історичні умови розвитку середньовічної культури, університетські центри, основні наукові й технічні досягнення Середньовіччя; хронологічні межі розвитку та характерні риси архітектурних стилів (романська, готична архітектура); особливості арабської культури; визначних діячів середньовічної культури та їх внесок у становлення світової культурної традиції. [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 2.1.1] [9 ГІО 2.1.2-2] [9 ГІО 2.3.1-1] [9 ГІО 2.3.1-2] [9 ГІО 4.2.1] [9 ГІО 5.1.1-1] **Уміння:** • Учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: появи єретичних вчень, діяльності інквізиції, течій в ісламі, університетів, книгодрукування, Раннє Відродження, поширення ідей гуманізму. [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 1.2.3-1] [9 ГІО 1.3.2] [9 ГІО 4.1.1-2] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 4.3.2] • Учень/учениця пов’язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті	Робота з навчальними текстами в підручнику, структурування інформації за допомогою карт пам’яті, таблиць, опорно-логічних схем, дидактичні ігри, завдання з ШІ, історичними мемами, дослідження джерел історичної інформації (монети, поштові марки, уривки з праць науковців, фрагменти науково-популярних фільмів)/історичних джерел, упорядкування хронологічної інформації/синхронізація подій та процесів, робота з історичною картою, міні-проєкти/ мінідослідження «Зустріч середньовічних богословів», «Іслам і Україна», «Один день із життя середньовічного студента/вченого», «Живопис у камені:	Підручник §27 робочий зошит
28		**Іслам у Середні віки.** Етика, догматика та обрядовість ісламу. Спільні цінності ісламу та інших авраамічних релігій. Сунізм і шиїзм. Культурні взаємовпливи європейської та арабської цивілізацій.			Підручник §28, робочий зошит, презентація до уроку
29		**Середньовічні школи та університети.** «Світ неписьменних». Освіта і наука в європейському і			Підручник §29, робочий зошит, презентація до уроку

		неєвропейському світі. Книгодрукування.	та використовує карту для їх опису і пояснення. [9 ГІО 2.1.1]	пам’ятки архітектури Середньовіччя/Раннього Відродження у Європі», віртуальна екскурсія (до Кааби, Собору Св. Софії в Стамбулі, до пам’яток середньовічного мистецтва та доби Раннього Відродження), складання списку інтернет-джерел інформації з обраної теми, допис до блогу мандрівника, написання історичного портрета/сторінка діяча в соціальних мережах.	
30		**Мистецтво у Середньовіччі.** Середньовічна архітектура (романська, готична, візантійська, арабо-мусульманська). Скульптура, література, живопис, музика, театр на Сході й Заході.	• Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («єретик», «інквізиція», «анафема», «Раннє Відродження», «Ренесанс», «схоластика», «філософія», «іслам»), учень/учениця пояснює: вчення основних світових релігій; причини кризових явищ всередині християнської церкви; основні напрями філософської та богословської думки періоду Середньовіччя; роль вчення Томи Аквінського у формуванні європейської правової системи; значення книгодрукування для розвитку суспільства; історичне значення культурних досягнень Середньовіччя і гуманістичних ідей Відродження. [9 ГІО 1.1.3-3] [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 1.2.3-1] [9 ГІО 4.1.1-2] [9 ГІО 4.2.1] [9 ГІО 4.3.2] • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного у європейській та неєвропейській науці, освіті, мистецтві; порівнює ісламський та християнський підхід у ставленні до «невірних» (іновірців) та «єретиків». [9 ГІО 1.1.3-1] [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 4.1.1-2] [9 ГІО 4.1.3-2] • Учень/учениця розпізнає будівлі (храми) романського і готичного стилів; виокремлює особливості арабо-мусульманської архітектури та мистецтва; порівнює західні та східні взірці культури; наводить приклади та обґрунтовано оцінює взаємовплив європейської та арабської	Підручник §30, робочий зошит, презентація до уроку
31-32		**Раннє Відродження і гуманізм.** Передумови та початок епохи Відродження. Протиріччя нової культури. Вплив Відродження на українські землі.			Підручник §31, робочий зошит, презентація до уроку

			культур доби Середньовіччя. [9 ГІО 2.1.2-2] [9 ГІО 2.3.1-1] [9 ГІО 2.3.1-2] ● Учень/учениця за допомогою вчителя/вчительки добирає відомості та джерела інформації для виконання творчих і пізнавальних завдань. Аналізує історичну та суспільну інформацію [9 ГІО 3.1.2] [9 ГІО 3.2.1] [9 ГІО 3.2.2] [9 ГІО 3.3.1] [9 ГІО 3.3.2] **Ставлення:** • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно впливу середньовічної церкви на культуру і освіту; духовних цінностей гуманізму; основних ідей середньовічної філософії; суспільної значущості освіти, науки і культури; спільних духовних цінностей авраамічних релігій — юдаїзму, християнства, ісламу, неприпустимості ісламофобії й антисемітизму та інших видів ксенофобії, шанобливого ставлення до традицій інших народів, ідей толерантності в історичній перспективі з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-2] [9 ГІО 1.3.1] [9 ГІО 4.1.3-2] [9 ГІО 4.2.2] [9 ГІО 4.2.3] [9 ГІО 5.1.1-1] [9 ГІО 5.1.2-4] [9 ГІО 5.1.3-1] [9 ГІО 5.1.3-2] [9 ГІО 5.1.4-1] [9 ГІО 5.2.2-3] [9 ГІО 5.3.2-2] • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв’язку. [9 ГІО 6.2.2-1] [9 ГІО 6.2.2-2]		

33		*Узагальнення за розділом 5*			Підручник §32, робочий зошит
Узагальнення курсу. Здобутки середньовічної Європи					
34-35		**Здобутки середньовічної Європи.** Формування сучасних європейських народів та держав. Утворення підвалин європейських політичних і правових традицій. Розширення картини світу.	**Базові знання:** • Учень/учениця демонструє знання основних подій, явищ економічного та політичного розвитку держав доби Середньовіччя, особливості становлення та функціонування середньовічного суспільства. [9 ГІО 1.1.2-1] [9 ГІО 1.3.1] [9 ГІО 4.1.1-1] [9 ГІО 4.1.2] [9 ГІО 4.2.1] **Уміння:** • Учень/учениця встановлює хронологічну послідовність основних подій середньовічної історії, причинно-наслідкові зв'язки між ними. [9 ГІО 1.1.2-1] [9 ГІО 1.3.2] • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах доби Середньовіччя в Україні та Європі. [9 ГІО 1.1.3-1] [9 ГІО 4.3.2] • Учень/учениця характеризує місце людини та закріплення її прав, місце різних соціальних, релігійних груп в суспільстві доби Середньовіччя. [9 ГІО 1.2.2-3] [9 ГІО 1.2.2-4] [9 ГІО 4.3.2] [9 ГІО 5.1.3-1] [9 ГІО 5.1.3-2] [9 ГІО 5.1.4-1] [9 ГІО 5.2.2-3] [9 ГІО 5.3.2-2] • Учень/учениця докладно описує проблеми, з якими стикалися середньовічні спільноти і держави. [9 ГІО 4.1.1-1] [9 ГІО 4.3.2] • Учень/учениця відслідковує та пояснює зміни, що відбулися у світогляді, культурі,	Робота з навчальними текстами в підручнику, структурування інформації у формі історичних рейтингів, дидактичні ігри, завдання з ШІ, історичними мемами, вебквест «Мандрівка Середньовіччям».	Підручник §33, робочий зошит, презентація до уроку

			праві та побуті людини Середньовіччя. [9 ГІО 1.2.3-2] [9 ГІО 1.2.3-3] • Учень/учениця встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади з доби Середньовіччя. [9 ГІО 1.2.1-2] • Учень/учениця пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого доби Середньовіччя, його впливи на сучасність. [9 ГІО 4.1.1-1] • Учень/учениця пояснює процеси, які призвели до розширення кругозору середньовічної людини, розширили загальну картину світу; взаємовпливи культур та релігій в історії середньовічної Європи (фронтири), зв'язки західних та східних традицій у культурі, освіті, побуті. [9 ГІО 1.2.1-1] [9 ГІО 4.1.1-1] **Ставлення:** • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості духовних і матеріальних здобутків людства доби Середньовіччя для подальшого суспільного розвитку з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. [9 ГІО 1.2.2-1] [9 ГІО 1.2.2-2] [9 ГІО 4.2.2] [9 ГІО 4.2.3] [9 ГІО 5.1.2-4] • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. [9 ГІО 6.2.2-1] [9 ГІО 6.2.2-2]		

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Постанова про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Коротка інформаційна довідка на сайті МОН// https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti
3. Модельна навчальна програма «Історія України. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Щупак І. Я., Бурлака О. В., Желіба О.В., Павловська-Кравчук В.А., Худобець О.А., Черкас Б.В.), рекомендованою МОН України (наказ МОН України від 16.08.2023 №1001) // https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Hromad.ta.istor.osv.hal.2023/16.08.2023/Istoriya.Ukrayiny.7-9.kl.Burlaka.ta.in.13.09.2023.pdf
4. Методична підтримка для вчителів історії України 7 класу НУШ // https://www.orioncentr.com.ua/metodychna-pidtrymka/53-metodychna-pidtrymka-7-klas-nush/392-nush-7-klas-vsesvitnya-istoriya
5. Всесвітня історія : підруч. для 7 кл. закладів загальної середньої освіти / І. Я. Щупак, О.В. Бурлака, О.В. Желіба, І. О. Піскарьова. — Київ : УОВЦ «Оріон», 2024. — 208 с. :іл.
6. Навчальна програма з всесвітньої історії для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 р.).
7. Наказ МОН від 09.08.2024 №1120 Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти // https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity
8. Наказ МОН від 02.08.2024 р. №1093 Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання// https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia